

De ce Psihanaliza, de ce un discurs Psihanalitic?

De la Freud la Lacan. La început a fost cuvântul. La început a fost Freud, în 1900 la început de secol. Freud este cel care introduce conceptul de inconștient, pe care îl redefinește pentru a-l diferenția de cel al filosofilor, și pornind de la acest nou concept de inconștient inventează psihanaliza.

Iar după Freud a fost Lacan (1901- 1981), intelectual, medic psihiatru, care își propune să reia în mod autentic moștenirea lui Freud, începând prin a comenta pentru un grup de colegi psihiatri și psihanalisti (între 1951 și 1953) celebrele cazuri clinice freudiene “Omul cu șobolani”¹ și “Omul cu lupi”².

Evoluția teoretică a lui Lacan începe în 1932 cu Textul: “*De la psychose paranoiaque dans ses rapports avec la personnalité*”³, teza sa de doctorat în medicină, pornind deci de la întâlnirea în clinica sa cu subiecții psihotici. Anul 1953 reprezintă începutul oficial al lecțiilor lui Lacan, în Spitalul Sainte-Anne din Paris, cu primul Seminar dedicat “*Scrierilor tehnice ale lui Freud*”. Succesul intelectual și public al acestor seminarii dau startul elaborării discursului lacanian, care se va desfășura în mod regulat până în 1979, de-a lungul a 23 de *Seminarii, Scrieri și Alte Scrieri*⁴.

Deci, cu siguranță, argumentele pe care le vom atinge în acest spațiu, reprezintă o foarte mică parte conceptuală dar care permite totuși o deschidere.

În zilele noastre, în societatea actuală dominată de consum, ne putem pune întrebarea: ce loc ocupă subiectul uman? Psihanaliza afirmă că subiectul este caracterizat și animat de dorință, iar dorința se naște dintr-o lipsă. Deci care poate fi locul dorinței într-o societate care tolerează greu lipsa și propune tot felul de obiecte de juisare imediată și garantată?

Limbajul este cel care ne poate salva, chiar dacă tot limbajul este cel care ne pune în impas încă de la naștere. Puiul de om, complet neputincios din punct de vedere biologic, se naște într-o baie de limbaj. Limbaj care îl pune în relație cu Celălalt⁵. Subiectul uman nu este subiect decât prin recunoașterea care vine din partea Celuilalt în carne și oase, mama de exemplu, care este cea care îi spune pe nume, iar subiectul se va raporta de acum înainte, în viața lui, la acest Celălalt, într-un fel sau altul.

¹ Freud- 1909

² Freud -1914

³ “Psihoza paranoide în raporturile sale cu personalitatea”

⁴ Seminariile sunt lecțiile orale, iar Scrieri și Alte Scrieri sunt texte scrise de Jacques Lacan

⁵ Celălalt- termen lacanian care desemnează “locul desfășurării cuvântului”. Când Lacan îl concepe pe Celălalt ca pe un loc, se referă și la conceptul lui Freud de loc psihic, în care inconștientul este descris ca “cealaltă scenă”. Celălalt cu majusculă (Altul-A) este diferit de celălalt cu minusculă (altul-a), care indică imaginea idealizată a subiectului(imaginar), Celălalt (A) desemnând alteritatea radicală, de ordin simbolic (dimensiunea lingvistică, culturală, a legii). Inconștientul constituie “discursul Celuilalt”(Lacan, 1966, I Scritti, vol I, pag 519).

Pentru o introducere a discursului psihanalitic lacanian, vom porni în drumul nostru de la cele 4 concepte fundamentale, care nu pot fi ignorate în desfășurarea unei cure nu ca toate celelalte și anume: inconștientul, transferul, repetiția și pulsiunea.

Freud în textul său *Psihologia Inconștientului* afirmă: “Deseori am auzit afirmându-se pretenția ca o știință să fie construită pe concepte fundamentale clare și riguros definite. În realitate, nici o știință nu începe cu astfel de definiții, nici măcar științele cele mai exacte.[...]Ele trebuie să poarte în sine, în primă instanță, un anumit grad de nedeterminare;[...] noi ne informăm cu privire la semnificația lor printr-o referire repetată la materialul de experiență din care ele sunt scoase”⁶

Cele patru concepte fundamentale pe care le vom prezenta, se extrapolează din experiența de viață, de la întâlnirea cu Celălalt, cu limbajul, cu lipsa, cu timpul, cu dorința, cu alegerea, cu etica. Am putea continua mult. Conceptele se împletesc în practica psihanalitică, inconștientul se poate analiza și descifra doar sub transfer în cura analitică, prin care se repropune o repetiție, cu o încărcătură pulsională, prin simptom, acte ratate și toate formațiunile inconștientului care reprezintă pentru pacient o enigmă de interogat.

Inconștientul

Inconștientul, instanță psihică, locul reprezentărilor pulsionale cărora li s-a refuzat accesul la sistemul preconștient-conștient prin acțiunea refulării. Inconștientul apare în viața cotidiană a subiectului uman prin formațiunile lui: vis, acte ratate, simptom, lapsus, care sunt semne prin care poate fi descifrat. Dar numai în cursul unei cure psihanalitice care începe o dată cu instaurarea transferului. Freud pornește în studiile sale de la întâlnirea cu pacientele lui, observând că prin desfășurarea unei “talking cure”⁷ simptomele istericelor care veneau la el în cabinet se ameliorau și în consecință și starea de suferință diminua.

Inconștientul, reprezintă o “altă scenă”, între percepție și conștiință, o să conceptualizeze Freud în textul *Interpretarea viselor* din 1898, dar în 1895, în prima interpretare a unui vis, propriul său vis, *Visul injecției Irmei*, el schițează conceptul de inconștient și marchează astfel începutul psihanalizei și abandonarea hipnozei.

Pentru Lacan, această Altă scenă este structurată în funcție de întâlnirea cu Celălalt și intrarea în limbaj. Va spune despre inconștient că este “structurat ca un limbaj”, făcând apel la teoria lingvistică a lui Ferdinand de Saussure. Toate formațiunile inconștientului au structura unui limbaj guvernat de o lege proprie, un limbaj codificat, de descifrat.

Pentru Lacan inconștientul e o scenă într-o scenă, cu un punct de Real⁸, care rămâne enigmatic.

⁶ Sigmund Freud, *Opere, Vol 3, Psihologia Inconștientului*, Editura 3, 2004, București, pag 65

⁷ *Talking cure*- între 1881 și 1882, Anna O. pacienta lui Breuer, chiamă astfel cura prin vorbire, termen analizat ulterior de Freud

⁸ Real- un concept foarte complex, unul dintre cele trei registre teoretizate de Lacan (Imaginar, Simbolic, Real).

“Inconștientul este discursul Celuilalt”⁹, psihanaliza pleacă de la principiul că subiectul uman se constituie pornind de la social.

Transferul

În textul *Fragment dintr-o analiză de isterie* Freud ne spune: “ce sunt transferurile? Sunt reeditări, reproduceri ale tendințelor și fantasmelor care trebuie deșteptate și conștientizate prin progresul analizei. Ele au ca trăsătură caracteristică înlocuirea unei persoane mai vechi prin persoana medicului. Astfel spus: un întreg șir de stări psihice anterioare reânvie nu ca stări trecute, ci ca relația actuală cu persoana medicului”¹⁰

Transferul reprezintă o formă de iubire¹¹, care se instaurează între subiectul care vorbește și analist, la care se ajunge deci prin cuvânt, materialul unei psihanalize. În transfer se reactivează o repetiție în care este inclus ceva nou, dat nu numai de istoricizarea trecutului analizantului prin asociație liberă, dar și de prezența psihanalistului, care permite circularea cuvântului pentru construirea unui discurs în care subiectul uman care vorbește este implicat. Pentru Lacan, în jocul vital al schimbului între cei doi, care nu este un schimb intrasubiectiv, întrucât intervine un subiect al inconștientului, se întâmplă ceva la nivel de discurs care are efecte terapeutice, dar nu numai.

Jacques Lacan, în teoretizările lui invită mereu la recitirea textelor freudiene. Iubirea de transfer e un efect al transferului. Acolo unde Freud vorbește despre dorința pacientului, Lacan adaugă că această dorință a pacientului apare în întâlnirea cu dorința analistului.

“Efectul de transfer e acest efect de farsă întrucât se repetă în prezent aici și acum. Nu e repetiție de ceea ce s-a întâmplat doar că are aceeași formă. [...] Nu e umbra înșelăciunii antice a iubirii. Este izolarea în actualul funcționament al său de pură înșelăciune”¹².

Repetiția

Dintr-un punct de vedere epistemologic, repetiția este unul dintre conceptele fundamentale din ultima parte a operei freudiene. În 1914, în textul *Amintire, Repetiție și Reelaborare*, Freud începe să conceptualizeze noțiunea de repetiție observând în clinica sa cu istericele și cu răniții în urma războiului (nevroze de destin, nevroze traumatice), că ceea ce nu se putea rememora, se întorcea în viața subiectului, în ceea ce continua să se repete fără nici un control din partea lui. Dezvoltă conceptul în *Dincolo de principiul plăcerii*, din 1920, și mai târziu în 1926 în *Inhibiție, Simptom și Anxietate*.

Repetiția deci este un proces care repropune în viața subiectului o traumă, fiind “compulsia la repetiție, manifestare a forței elementelor refulate. Este limpede că cea mai mare parte din ceea ce este

⁹ Jacques Lacan, *Una questione preliminare ad ogni possibile trattamento della psicosi*, 1955/1956 I Scritti, vol II, O chestiune preliminară pentru orice tratament posibil al psihozei.

¹⁰ Sigmund Freud, *Fragment dintr-o analiză de isterie, Opere esențiale (Inhibiție, simptom și anxietate)*, Vol 6, pag 210

¹¹ transferul poate fi clasificat în transfer pozitiv și transfer negativ

¹² Jacques Lacan, *I quattro concetti fondamentali della psicoanalisi, libro XI*, 1964 (Cele patru concepte fundamentale ale psihanalizei), pag 249

retrăit ca urmare a acestei compulsii la repetiție îi procură Eului în mod necesar doar neplăcere, întrucât este vorba despre reactualizarea unor mișcări pulsionale refulate”¹³

Pentru Lacan, repetiția este ceea ce nu încetează să se repete și care în cura analitică propune mereu un material nou de muncă. Va reuși analizantul să poarte cât mai puțin costisitor povara istoriei lui? Psihanaliza se angajează să permită un discurs în care ceva devine posibil, care include acceptarea unui imposibil, cu riscul unui entuziasm al vieții renovat.

Pulsiunea

Pulsiunea, acest motor care trădează corpul vorbitor, în jocul misterios al întâlnirii cu Celălalt.

În 1905 în *Trei eseuri asupra teoriei sexualității*, Freud folosește pentru prima dată termenul de *pulsiune*, pornind de la studiul perversiunii și sexualității infantile.

“În primul rând prin pulsiune nu putem înțelege nimic altceva decât reprezentantul psihic al unei surse de excitație intrasomatice, care emite în flux continuu”¹⁴. “La pulsiune putem deosebi sursa, obiectul și scopul. Sursa este o stare de excitație în corporal, scopul este anularea acestei excitații”¹⁵. La “obiect”, sunt schimbări teoretice pe care nu le putem dezvolta aici, de menționat pe scurt însă că pulsiunea poate să își ajungă scopul doar în parte prin obiect și poate să fie inhibată în drumul ei către satisfacere.

Teoria pulsiunilor e dualistă: primul dualism între pulsiunile sexuale (de reproducere pentru conservarea speciei umane) și pulsiunile Eu-lui (de auto conservare), al doilea dualism între pulsiuni active și pulsiuni pasive, al treilea dualism între pulsiunea de viață și pulsiunea de moarte.

În 1924 Freud o să adauge: “teoria pulsiunilor este cea mai importantă, dar și cea mai incompletă parte a teoriei psihanalitice. În lucrările mele de mai târziu (*Dincolo de principiul plăcerii*, 1920 și *Eul și sinele*, 1923) am dezvoltat alte contribuții la teoria pulsiunilor”.¹⁶

Jacques Lacan în 1964, în Seminariul XI, introduce noțiunea de pulsiune ca unul dintre cele patru concepte fundamentale, recitind Freud, și pornind de la termenul freudian *Trieb*, susținând: “*Trieb* nu este *Drang*” (unde *drang* în germană înseamnă îndemn/ împingere, Lacan o va defini ca o simplă și pură tendință de descărcare)¹⁷, tendință care se produce în urma unui stimul.

Pulsiunea nu este instinctul care este al animalelor (reguli rigide determinate biologic), pulsiunea are de a face cu corpul, dar cu un corp mediat de limbaj.

¹³ Sigmund Freud, *Psicologia Inconștientului*, *Opere Esențiale 3*, pag 231,232 Editura 3, Bucuresti

¹⁴ Sigmund Freud, *Studii despre sexualitate*, *Opere Esențiale 6*, pag 66, Editura 3, București

¹⁵ Sigmund Freud, *Introducere în psihanaliză*, *Opere Esențiale 1*, pag 619, Editura 3, București

¹⁶ idem 16

¹⁷ Jacques Lacan *I quattro concetti fondamentali della psicoanalisi*, *Seminario XI*, 1964, Biblioteca Einaudi, Torino, pag 158,159

